

POŻYTECZNY (907) *ai*

pożyteczny (780), **pożyteczen** (89), *pożyteczny a. pożyteczen* (38).

o oraz e jasne (w tym w e 1 r. błędne znakowanie); w *pożyteczen* drugie e jasne.

comp i sup -pożyteczniejszy (75+17); -ejszy (10), -(e)jszy (82). *sup* *ną-* (14), *nąj-* (3); *nąj-* *Diar*, *GórnRozm*; *ną-* : *nąj-* *ModrzBaz* (1:1); - *ną-* (10), *n(a)-* (4); *nąj-* (2), *n(a)j-* (1).

sg m N *pożyteczny*, *pożyteczniejszy*, *nąpożyteczniejszy* (127), *pożyteczen* (27); ~ (*attrib*) *pożyteczny* (16); ~ (*praed*) *pożyteczny* (81), *pożyteczen* (27); *pożyteczny* *SeklKat* (2), *HistAl*, *KromRozm III*, *GliczKsiąż* (3), *KwiatKsiąż* (2), *RejAp*, *RejPosWiecz*², *RejPosWiecz*³, *BiałKat* (2), *RejZwierc* (7), *BielSpr*, *WujJudConf*, *MycPrz* (3), *PaprpPan* (2), *KochPs*, *SkarŻyw* (5), *CzechEp*, *Paprup* (2), *ActReg* (2), *Calep*, *LatHar* (2), *WujNT* (4), *SarnStat*, *PowodPr*, *SkarKaz* (3), *CiekPotr*, *SkarKazSej*, *pożyteczen* *PatKaz III*, *KromRozm II* (2), *GroicPorz*, *BibRadz*, *KochOdpr*, *WerGość*, *KochCn*, *OrzJan*; *pożyteczny* : *pożyteczen* *BierEz* (1:1), *FalZioł* (10:6), *BielKron* (7:1), *SienLek* (1:1), *RejPos* (1:1), *BudBib* (1:3), *CzechRozm* (1:4), *ModrzBaz* (6:1). ◇ *G* *pożytecznego*, *pożyteczniejszego* (10); -ého (3), -(e)go (7). ◇ *D* *pożytecznemu*, *pożyteczniejszemu* (2); -ému (1), -(e)mu (1). ◇ *A* *pożyteczny*, *pożyteczniejszy* (10), *pożyteczn(e)go* (6). ◇ *I* *pożytecznym*, *pożyteczniejszym* (18), *pożyteczn(e)m* (8); -ym *FalZioł*, *RejWiz*, *OrzRozm* (3), *Mącz* (2), *RejZwierc*, *RejPosWstaw*, *MycPrz*, *Calag*, *SkarŻyw*, *Calep*, *Phil*, *LatHar*, *CiekPotr*; -ym : -(e)m *GliczKsiąż* (1:2), *Paprup* (1:6). ◇ *L* *pożytecznym* (1). ◇ *f N* *pożyteczną*, *pożyteczniejszą*, *nąpożyteczniejszą* (164), *pożyteczna* (1), *pożyteczn(a)*, *pożyteczniejsz(a)*, *nąpożyteczniejsz(a)* (38); ~ (*attrib*) -ą (55); ~ (*praed*) -ą (109), -a (1) *MurzHist*. ◇ *G* *pożytecznej*, *pożyteczniejszej* (11); -ej (1), -(e)j (10). ◇ *A* *pożyteczną*, *pożyteczniejszą* (23). ◇ *I* *pożyteczną* (8). ◇ *n N* *pożyteczné*, *pożyteczniejszé*, *nąpożyteczniejszé* (105), *pożyteczno* (60) [tu zaliczono wszystkie użycia przy podmiocie „co”, „to”]; -é (6), -(e) (99); ~ (*attrib*) -é (12); ~ (*praed*) -é (84), -o (60); -é *PatKaz III*, *RejPs*, *SeklKat*, *MurzHist* (2), *KromRozm II* (4), *GroicPorz*, *OrzRozm*, *Mącz*, *SienLek* (2), *RejPos*, *RejPosWiecz*³ (2), *RejZwierc* (3), *WujJudConf* (2), *RejPosRozpr*, *BudNT*, *SkarJedn*, *CzechEp* (4), *CzechEpPORz*, *GostGosp*, *SkarKaz* (2); -o *LibLeg* (2), *BierEz* (2), *OpecŻyw* (2), *ForCnR*, *WrobZołtGlab*, *HistAl* (2), *KromRozm I*, *GliczKsiąż* (3), *BielKron* (2), *KwiatKsiąż*, *BiałKaz*, *SarnStat* (2), *SkarKazSej* (2); -é : -o *FalZioł* (8:1), *BielŻyw* (1:2), *Diar* (1:1), *KrowObr* (1:4), *Leop* (3:1), *BibRadz* (3:3), *BiałKaz* (2:1), *KuczbKat* (1:3), *BielSpr* (3:1), *WujJud* (2:1), *CzechRozm* (5:1), *ModrzBaz* (3:4), *SkarŻyw* (2:3), *NiemObr* (2:1), *GórnRozm* (3:1), *GrabowSet* (1:1), *Phil* (1:1), *WujNT* (8:7), *CiekPotr* (1:1). ◇ *G* *pożytecznego*, *nąpożyteczniejszego* (67); -ého (7), -(e)go (60). ◇ *D* *pożytecznemu* (6); -emu (1), -(e)mu (5). ◇ *A* *pożyteczné* (6); -é (1), -(e) (5). ◇ *I* *pożytecznym* (2). ◇ *pl N m pers* *pożyteczni* (15). *subst m* *pożyteczné* (21), *pożyteczny* (1); -é (1), -(e) (20); ~ (*attrib*) -é (5); ~ (*praed*) -é (15), -y (1) *HistJoz*. *f i n* *pożyteczné* (75); -é (7), -(e) (68). ◇ *G* *pożytecznych* (29). ◇ *D* *pożytecznym* (2). ◇ *A m pers* *pożyteczné*, *pożyteczniejszé* (6); -é (1), -(e) (5). *subst* *pożyteczné*, *pożyteczniejszé* (46); -é (11), -(e) (35). ◇ *I m* *pożytecznymi*, *pożyteczniejszymi* (2) *KuczbKat*, *RejPosWstaw*, *pożytecznymi* (2) *Paprup*, *SarnStat*, -émi (1), -(e)mi (1). *f* *pożytecznymi* (2) *OrzQuin*, *LatHar*, *pożyteczn(e)mi* (2) *ModrzBaz*, *ActReg*. ◇ *L* *pożytecznych* (4).

Składnia comp: pożyteczniejszy (a)niż(e)li co a. komu (23), nad co (8); nad co KuczBKat, BudNT, SkarJedn, OrzJan, KołakCath, VotSzl; aniżeli co : nad co BudBib (1:1), SkarŻyw (1:1). ◇ Składnia sup: napożyteczniejszy między kim, między czym (2).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w.

1. *Przydatny, korzystny, przynoszący pożytek, pomocny; utilis BartBydg, Vulg, Mącz, PolAnt, Modrz, Calag, Calep, JanStat, Cn; frugi Mącz, Modrz, Calep, Cn; compendiosus Mącz, Calep; commodus Calep, Cn; capax, conveniens, efficax, opportunus BartBydg; bonus HistAl; felix Mącz; percommodus, saluber Modrz; lucrosus, usualis Calep; fructuosus, perutilis, salutaris, utibilis, magnos usus affert Cn [w tym: komu, czemu (419)] (897) : Iedną żoná kokofz miała [!]/ W ktorey się bárzo kocháá: Iż iey pożyteczna byłá/ W każdy dzień íáie znošíá. BierEz I4; Myć swoie dzieci vczymy/ Co im pożyteczno wiemy BierEz S2, N2; Czci tu íeftci pożyteczno/ Niewierzyíli poczni iedno. OpecŻyw kt, 43v, 191 [2 r.], [192]v; nycz nyeyeft tak pozytecznego po bodze yako ípomynanye maryey PatKaz III 127v, 124v; HistJóz A2; Dwoię rzecz Pczoły íprawuiá A barzo pożyteczną, Miod y Wofk. FalZioł IV 27d, IV 1c, 2d, V 48v; Ktoryżto [Gallenus lekarz] LXXX y VII. lat żyw był, á wiele pożytecznych kxiąg po sobie zoítawił BielŻyw 139; Mądrość żadnemu mało abo nic bez íprawiedliwofci pożyteczna íeft, ale íprawiedliwofć z mądrością barzo íeft vżyteczna. BielŻyw 169, nlb 11, s. 139, 162; [ręce] íá naczynie wízytkim ínzim członkom pożyteczne. GlabGad D3; BierRozm 7; LibLeg 10/152v; WróbŻołt G2, L7 [2 r.], ii2; WróbŻołtGlab A3v; abychmy tu thak nierofly iako płone drzewa ktoreby niemnozyli zadnego pozytecznego owocu w winnicy twoiey RejPs 127, 59, 138; miedzi ktoremy [pamiątkami] ta íeft nallachetnieyfza y napozitecznieyfza ze W.M. ílowo pańkie/ á zbawienie dużne nad yne wíziłtky íwieczkie y mile rżeczy przeloził [!] SeklKat A2v; I ktore mogł wieczííe a pozytećnieyfíe dobrodzieyftwa Ociecz náš Niebiekfj okazać nam dzieczám swoiem yako to że nam ofnaimił wołá swoyę RejKupSekl a4v; Coż im tedy byłá pożyteczna mądrość y ííá álbo mężność waleczna. HistAl D6; Słyżeliímy ízes lud twoy zgromádził/ áby z Alexandrem po wtore walczył/ ále to tobie nic nie íeft pożytheczno [Sed nil tibi valet] HistAl E8, D2v, K4v, L7v; MurzHist A2v, A4v, E3v, I; KromRozm II m3; A ták krzcíł też [Judas] bez pochyby/ y Apofłofkye íne íprawy ípráwował/ á nye goríly/ áni mnyey pożyteczny był yego krzeft/ niżli Pyotrow/ Yanow/ albo Yákubow. KromRozm III D4, A3; nie mogli ínego nic pożyteczniejszego wynaleźć, jeno wolność każdemu swego rozumnia ostawić Diar 86, 66, 68, 75; BielKom B7, D5v; GliczKsiąż I7v; Co nam ten Pfalm przynoší pożytecznego. LubPs S4 marg, S5v marg, V5v marg, X3 marg, dd2v marg, dd4v marg, ee2 marg; GroicPorz g2; A ílyzyfz thu bluznierzu/ íáko wíará íeft/ nietylko pożytetzna/ ále też íercá ludzkie otzyściáiąca. KrowObr 58v; A íż żadnego íwiádectwá s píímá S: prawdziwego niemałz/ przeto [...] s íwey głowy/ to coć íie zda pożytetznego brzuchowi twemu powiedáí. KrowObr 182v, 58, 75, 175v, 225v; Leop Rom 2/25; Małżeńíthwo íeft napożytecznieííe podpomożenie człowiekowi przez wízytek czás żywotá íego. BibRadz I 2b marg; Wízythko mi wolno/ ále nie wízytko pożyteczno BibRadz 1.Cor 10/23, *4, Ez 15 arg, Ioann 18/14, Rom 2/25, II 128b marg; OrzRozm C4, E, H4; obroćílo mie íerce moie ku mądrości/ ábych íie wyiáł z błazeńtwa/ dokądbych nie poznał coby było pożytecznego íynom ludzkim [Vulg Eccle 2/3] BielKron 79; przychodzíli ná brzeg oni ludzie wyíepni/ vkázuiąc przez znáki chcąc ínimi frymárki pożyteczne mieć. BielKron 447v, 79v,*

148, 161, 191, 194v (12); Biegłość w prąwiech ták przed oquitością ludzi/ iáko y w ołobności pożyteczna ieft *KwiatKsiąz* I4v, Gv, I, O2v; *Mącz* 138a [2 r.], 204c, 288d, 344a, 511a; przytało nam Królá prośić/ o Exekucyą taką/ [...] któraby wżem nam iednąkowo pożyteczna była. *OrzQuin* B2; nieczekay nic od Bogá/ áni dufzy/ áni ciáłu pożyteczného łobie/ iedno przez tego Páłtyrzá/ y przez zacné Káplánłtwo iego *OrzQuin* Gv; Miedzy innymi potráwami/ nic pożyteczniejszyego człowieku/ iedno Chleb á Wino *SienLek* 6; *RejAp* 64; á cnotá/ którą obieramy tho czo ieft dobre/ [...] nicz inego nie będzie/ iedno lámá prawdziwa vmieiętność/ á náuká/ która człowieczemu życiu ieft pożyteczniejszyza/ niż która ina ná łwiecie *GórnDworz* Ff4, Q7; *HistRzym* 57v, 58 [2 r.], 76v; Bo y łam Pan Kryłtus tá nieomylna prawdá/ ták tego potwirdzác raczy/ mowiac: Iż ciáło tho widome á ciełefne nic nie ieft pożyteczne [*caro non prodest Vulg Ioann* 6/64]/ Duchci ieft który ożywia. *RejPos* 89v, 45v, 220; *RejPosWiecz*³ [97]v [2 r.], 98 [2 r.], 98v; *BiałKat* 143v, 238v [2 r.], 251, 258v, 296, 311 [2 r.]; Włzyłthkiew Liflándczkiew ziemie/ iáko przed tym lámá w łobie była/ krotkie á pożyteczne opifánie. *KwiatOpis kt*; *KuczbKat* 45, 180, 235; pátrżay gdy Doktor chorego leczy/ tho iuż obiémá dobrodzieyłtwo pożyteczne/ y Doktorowi bo pieniądze bierze/ y choremu bo zdrowie bierze. *RejZwierc* 94v, A5, 15, 74v, 77v, 78 (13); Stárác łie tedy trzebá gdy łie małż potkác: ábyś miał pirwłżá pomoc z mieyfcá/ ktore tym pożyteczniejszyze im wyłżłze bywa *BielSpr* 15, 22v, 23, 76; Szátan/ [...] tę niewymownie pożyteczną łwiátu ofiárę [*tj. mszł*]/ z Boskiego dopułżczenia/ prze grzechy náłze/ przez Miniłtri łwoie/ [...] gáni y płuie/ im náwięcey może. *WujJud* 231, 27, 41, 92, 196v, 197v (12); *WujJudConf* 78, 238v, 244; Ieft dar niektory co nie ieft pożyteczny/ á ieft dar który łię dwoiáko nágradza. *BudBib Eccli* 20/10; Dar od łzalonego wzięty nicci nie będzie pożyteczen *BudBib Eccli* 20/14, *Eccli* 29/14; *Strum* D2v, R3v; Nie gardźmyłz iuż powiełciá y brátá łżárego/ Pożytetznieyłżác tżálem niżli błáwatnego. *WierKróc* A4v, A3; *BiałKaz* B3v, D3v, G3; *BudNT przedm* a6, c4v marg, *Luc* 5/39; Ná koniecem y łam łłow niektorych nierozumiał/ [...] choćiá to wyznawam/ że mi ieft nieledá iáko pożyteczne tych kłiąg [*tj. Biblii Niełwieskiej*] wydánie. *CzechRozm* 127v, 20v, 73v, 96v, 171, 264, 265v, 267; *KarnNap* D3v; zda mi łię żeby było niepomału pożyteczne rozdánie wrzędow/ iákie był Moizełz/ zá rádą Iethronowá/ vczyłnił. *ModrzBaz* 83; nic mi łię niezdáło [...] być pożyteczniejszyego Rzeczyłpolitey/ iedno/ áby ze włzyłtkich łtanow byli obráni co nabiegleyłzi *ModrzBaz* 97, 6, 25v, 70v, 71v [2 r.], 81, 83v, 139; zdami łie ich *Autor* być mąż dobrze vczony y wymowny/ á te kłięgi (widzą mi łie) pożyteczne/ y práwie dołtáteczne. *ModrzBazBud* π; Okrom ktorego [*Pańskiego kochania*]/ nic łię dobrego nie rodzi/ áni żádne dobre vczyłni/ áni iáłmużny/ ani połty/ áni męczeńłtwo/ ná koniec y włłanie krwi zá Páná Chryłtuła nie łłuży/ áni ieft pożyteczne. *SkarJedn* 3; *KochOdpr* Dv; *Calag* 369a; *KochPs* 182; *SkarŻyw* A2, A5, 2 [2 r.], 51, 76, 99 [2 r.] (17); *CzechEp* 64, 260; *CzechEpPORz* *; *NiemObr* 86; *GórnRozm* Ev; *PaprUp* F3v [2 r.]; *Calep* 223b, 226b, 436b, 615a, [731]b, 1145b, 1146a; *GostGosp* 96; *Phil* D2, D3, D4v, F2, H4, P3, Q4; Ty przedni owoc/ łulzyć vłłuielz/ Co pożyteczno/ zniłżczyć pieczóluiełz *GrabowSet* G, Pv; Małż do tego czáłu vcielzne Żywoty łwiętych/ małż Kátholickie wyklády Ewángeliy rocznych/ małż duchowne żwierciádlá/ przewodniki/ wizerunki/ y inne nabożnemu Chrzełciáninowi pożyteczne kłiązki ná łwiát łwieżo wydáne *LatHar* +3v, 50, 242, 512; niemáłż nic ná łwiecie pożyteczniejszyego/ Iáko łię chełpiác cnotá wefelić z dobrego Vczyłnku *KołakSzczęłł* C4; Nie włzyłtko pożyteczno/ co ieft

dozwolono. *WujNT* 1.*Cor* 6 *arg*; Bo nic inższego nie czyni wiary pożyteczney/ iedno miłość. *WujNT* 664, 89 [2 r.], 167, 194, 248 [2 r.], 266 (21); VNia królestwa Polkiego y Wielkiego X. Litewkiego/ nietylko iest pożyteczna/ ale y powinna *SarnStat* 111, 134, 193, 375, 680, 773, 908; *GrabPospR* K4v; *PowodPr* 2; *SkarKaz* 83a, 313b, 580a, Oood, Oooo2a, Oooo3a; Nie daymy z Korony pieniędzy wywozić/ za mało pożyteczne towary/ bez ktorých fię obeysć możemy *VotSzl* C4, C; *CiekPotr* 4; *SkarKazSej* 694a, b, 698b [2 r.], 701b; [*LustrMalb* I 114, II 74; *HerbOdpow* Bbb3v; *KuczbKat* 87].

pożyteczny dla kogo, dla czego (4): *WujJudConf* 84; byłaby to rzecz bárzo pożyteczna/ y dla terażnieyżych ludzi/ y dla potomkow. *ModrzBaz* 35v; máią swoie ofobliwe niektóre zwyczaie/ temu Księstwu Mázoweckiemu bárzo potrzebne: á dla záchowania vbogięy szláchty pożyteczne/ które są im lekceyżé y znońnieyżé *SarnStat* 1146 [*idem*] 1155.

pożyteczny (pożyteczny) do czego (14): Dobra iest fol. Ale iestliby fol wywietrzała czymże będzie folono? Ani do ziemie/ ani do gnoiu pożyteczna iest/ ale precz będzie wyrzuconá. *Leop Luc* 14/35; *KuczbKat* 165; *BialKaz* D4; *ModrzBaz* 57v, 130v, 143; *Oczko* 2; *SkarŻyw* A2; *ReszPrz* 35; *GórnRozm* M; Pożyteczne tedy są do wważenia ony słowá zacnego Mędrca Soloná: [...] *Phil* R3; Abowiem cielefne ćwiczenie/ do máłá iest pożyteczne: lecz pobożność do wżytkiego iest pożyteczna *WujNT* 1.*Tim* 4/8; *SkarKaz* 383a; *SkarKazSej* 694b; [rozważny á wpañały vmyśl Krolewki káždy/ do wżytkiego dobrego/ nie tylko sobie/ ale y wżytkim iest pożyteczen. *WerReguła* 147].

pożyteczny (pożyteczny) k(u) czemu (48): Miłtrzu ty twoie obiady/ Práwieć są mądrych bieśiady. [...] Y karmieć to bárzo śmáczne/ Y ku zdrowiu pożyteczne. *BierEz* D; Nycz ku zbauyenyu pożytecznego yako rozmyślacz o oney myłószczy *PatKaz III* 127v; *BielŻyw nlb* 11, s. 21; Pytanie rozmaite [...] ku biegłósci rozmowy ludzkiey tak róskośzne iako y pożyteczne. *GlabGad kt*; Nye śpiray sje flowy: Abowim ku niczemu to nye yeť pożyteczno yedno ku pogorśfenyn [!] albo przewrocenyu tych ktorzy słucháya. *KromRozm I* N3v; *MurzHist* A4; *MurzNT kt, k.* 76; A kczemuż nam [*przykazanie*] pożyteczne/ ponyeważ złých myśli y żádz w nas nye powcyaga? *KromRozm II* k3, i4 [2 r.], i4v, m3v; *KrowObr* C3v, 156, 169v, 170, 178v (8); *Leop* 2.*Tim* 3/16; *BibRadz Ez* 15/4, *Act* 27/34; *KwiatKsiąż* C2v, I4v; *Disciplina efficax ad rite vivendum*, Nauká á dobre wychowanie yeť wielmi pożyteczne ku cnotliwemu życiu *Mqcz* 115b; ludzie zacnieyży/ máią tę zabawę pożyteczną ku oboftrzeniu rozumu/ gry rozmowne *GórnDworz* C, G3v, Dd8; *BielSpr kt*; *WujJud* 29v; *RejPosRozpr* c; *RejPosWstaw* [21²]v; Bo cielefne ćwiczenie máło (*marg*) wł. ku máłu (–) iest pożyteczne/ lecz zbożność ku wżzemu iest pożyteczna *BudNT* 1.*Tim* 4/8 [*przekład tego samego tekstu RejPosWstaw*]; *CzechRozm* A8, 182v; nic nieiest pożytecznieyższego/ ku dobremu wyćwiczeniu obyczaíow/ iáko ferce mieć obciáżone/ dobrych rzeczy znáíomościá *ModrzBaz* 15; *SkarŻyw* 312; *CzechEp* 120; *NiemObr* 73; Miłość tedy ludzka napożytecznieyża iest/ y ku beśpieczności zdrowia/ y ku możności. *Phil* P3; *KolakSzczęśl* B3; *WujNT* 2.*Tim* 3/16, s. 740; Ten port Kieydánki, wielceby był pożyteczny ku wypráwie ná morfká wojnę *SarnStat* 1044.

pożyteczny (na)przeciw(ko) czemu (8): Modlitwa ta barzo nabożna Naprzeciw załkokom iakiemkolwiek nieprzyjacieli wżytkich widomych j niewidomych pożyteczna iest y doświadcżona *TarDuch* D5v; *BialKat kt*, 1; Tákíe stánowienie Woyłká pożyteczne iest pieżym przeciwko wielkości iezdnym *BielSpr* 33, 24; *WujJud* 51v; *ModrzBaz* 120v; *LatHar* 581.

pożyteczny na co (3): Smucę sie [...] dla wielkie niewdzięczności ludzkie/ iż ijm męka moja ciężka/ ij krew niewinna/ nie tylko nie będzie ijm pożyteczna na zbawienię/ ale na iych wietłse potępienię. *OpecŻyw* 99; Gawron ninacz pożyteczny nie iest. *FalZioł* IV 23a; *BielSpr* 32v.

pożyteczny w czym (7): S^Nadz zadne lekarstwo w potrzebach a w vciskoch y niedostatkoch naleznych nieiest nam pożytecznieyffe iedno sprawa wiarą a zupełną myślą wołać o wspomozenie twoie *RejPs* 210v; *ComCrac* 11v; *BielKom* E; *KwiatKsiąż* D4, G; *Phil* M2; Bo któż wždy co pożytecznieyżego w téy tak wielkiey trwodze na plac przynieść może nád to/ com ná ón czas powiedział? *OrzJan* 131.

pożyteczny (pożyteczen) kiedy (13): *LubPs* A3v; *GroicPorz* B; Bo wżytko co widzimy to w rychle przeminie/ [...] ale sławá wieczna/ Może być y po śmierci czáfem pożyteczna. *RejWiz* 22; *Leop Eccli* 5/1; *KwiatKsiąż* C3v; Do tey męžności/ itałość przyfluszy/ także theż pożyteczna czáfu woyny cnotá *GórnDworz* Hh2v, Hh2v; *BielSpr* 34v; *BudBib Sap* 8/7; *CzechRozm* 7; vmiejętność walczenia/ y ten wżytek okolo lzykowania woyska postępek málo iest pożyteczny zá nálezego wieku/ dla dział/ od ktorych wiele tysięcy ludzi ginie. *ModrzBaz* 113; y Páwłowi ś. pożyteczne było podczas namiotow robienie/ y Piotrowi z inżymi rybictwo. *CzechEp* 64; *KołakCath* C3.

cum inf (26): *BiałKat* 40v; Iest też to Rzeczypospolitey bárzo pożyteczno/ dawać ná káždy rok czás/ ktoregoby się ná pewne mieyfce wżytek rycerki ftan z iezdzał *ModrzBaz* 111v. *Cf N sg f w funkcji orzecznika*, »rzecz pożyteczna«.

Ze zdaniem podmiotowym [w tym z zapomednikiem: to (3); *aby, (i)żeby* (16), *gdyby* (2), *iż* (1)] (19): *KuczbKat* 235; Iest to tedy pożyteczno Rzeczypospolitey: áby iednym y iednakim Prawem/ tak Krákwianie/ to iest Máléy Polki/ iáko y Wielkiey Polki obywátele/ y inné pod Króleftwem nálezym będącé źemie wżywały/ y im sie ładziły *SarnStat* 51, 116. *Cf N sg f w funkcji orzecznika*, »rzecz pożyteczna«.

N sg f w funkcji orzecznika: »pożyteczna (pożyteczniejsza) (jest)« [w tym: *cum inf* (1), *aby* (1)] (3): Wám to pożyteczna będzie/ mnie potępienemu by namniei pożytku nieprzyniesie. *MurzHist* S2; Pożytecznyeyffac yeft dáć ná wyelkye myelce lyna ná náuki/ niż go w myálteczku przy Bákalarzu báwić *GliczKsiąż* M; pożyteczna wam ábym ia odźzedł *CzechEp* 194.

W połączeniach szeregowych (39): *MetrKor* 37/4v; *BartBydż* 46; *ComCrac* 11v; [prawo] nye záfwe dobre/ porządne/ pożyteczne/ y doftáteczne bywa *KromRozm II* a4v; Yáko tedy poftánowyenye yeft rzecz káždemu bárzo dobra/ potrzebna/ y pożyteczna/ nyechay ocyec káždy lynowi lwoyemu ftára sie o nye. *GliczKsiąż* O3v, kt, G7v, N3v; Izali może być wietłse pófromocenie Duchá Świętego/ iedno náutzác y piłác: Iz zołtarz pány Maryey iest leplzy/ wáznieyzy y pożytetznieyzy/ á niífli zołtarz Dawidá Krolá y Proroká Bożego? *KrowObr* 156v; *RejWiz* 5; *BielKron* 196; Non ulla magis praesens fortuna laborum est, Zadne niepewnieyffe/ niegotowíze bárziesy požitcznieyffe lzczeńcie. *Mącz* 431a; *OrzQuin* Aa5; *GórnDworz* Dd8; Y niemniey to potrzebna/ pożyteczna/ y wedle przyrodzenia rzecz iest póflufzeństwo/ iáko y rofkázowanie *GórnDworz* Gg3; *RejPosWiecz*² 93v; *KuczbKat* 265; *RejZwierc* 113v; *WujJud* 239v; *Strum* A3; nád lzczyrość/ á nád wypolerowanie piłmá ś: nie iedno W.Mci. ale y káзде^{mu} zbożnemu nie może być po Pánu Bogu nic leplzego/ potrzebnieyżego y pożytecznieyżego. *BudNT przedm* a3; *CzechRozm* 248; *ModrzBaz* 29v, 34v; *Oczko* 2, 11; ábyś ty wolny od Moizelzowego niedofkonálego/ y málo pożytecznego/ y twárdego zakonu będąc/ zakon

Chryśtułow dołkonály/ dołkonále/ y wielce pożyteczny zpożytkiem twoim/ y lekki z ochotą fercá twego nośił. *SkarŻyw* 3, 2, 112; *CzechEpPORz* **4v; *PaprUp* L; *Phil* S3; znáiąc [te artykuły] byđź chwalebne/ potrzebne/ y oboiemu temu narodowi ták Koronie Polłkiéy iáko Wielkiemu Kśięstwu Litewłkiému [...] pożyteczne [...] przyznawamy *SarnStat* 1025, 4, 1085; *VotSzl* D, Kv, N2v [2 r.].

W przeciwstawieniach: »(barzo a. wielce) pożyteczny ... szkodliwy (12), niepożyteczny (3), niepotrzebny, płonny, prożnujący, prożny, [jałowy]; być pożyteczny ... (za)szkodzić (a. być szkodą) (3), zawadzać (2)« (24): *RejPs* 122; Wymowá krom mądrołci więcey może záfzkodzić niż być pożyteczna *HistAl* I4v; Iużeś powiedział o Exekucyey/ która iáwnie włzey Koronie iełt łzkodliwa/ á niektórym potáiemnie iełt pożyteczna *OrzQuin* C3v; *SienLek* S[ss]2v; *GórnDworz* Ee2v; on Duch s. iego/ przez ktorego Pan w nas iełt y miełzka w nas/ nie iełtci iście prożnujący/ ále iełt y s łpawámi [!] łwemi łkuteczny/ pożyteczny/ á dołkonály. *RejPosWiecz*² 93v; *RejZwierc* 97v, 140v; Co tobie pożyteczno/ nieprzyacielowi twemu to závádzá. *BielSpr* 35v; *WujJud* 239v; *ModrzBaz* 1, 6, 54v, 60, 97v, 137; *SkarŻyw* 112; *NiemObr* 17; im co iełt w mierze łwey naypięknieyłze/ y naypożytecznieyłze/ tym gdy wyniedzie [!] s łwey miáry iełt nayłprośnieyłze/ y nayłzkodliwłze. *GórnRozm* Bv; wiele rzeczy vkázác fię może/ w ktorych co iednemu/ ábo kilkiem może fię zdác pożyteczno/ to zásię ogulnie włzyłtkiem wielką iełt łzkodá. *GórnRozm* B2v; *Phil* N4; *WujNT* 114; żeby iuż nápotym zá niepewne pewne/ zá niepożyteczne/ pożyteczne łádowne vłtáwy były: áni dáléy dla niepewnego wykładájących łporu od czynienia łprawiedliwołci tym/ którzy łie łprawuiá/ łędziowie nie byli zádzierzeni. *SarnStat* 56; [summa byđła rogatego tak młodego, jako starego jałowego i pożytecznego 175 *LustrMalb* I 63, I 71].

W porównaniach (4): kxięza kázá łluchać/ gdi łamy mruca łtoiác v ołtarza tak to łluchanie poziteczne tim ktorzi nierozumieia/ iako y wroblom gdi na kołciele łwierkaia. *SeklKat* Y3v; *KrowObr* 45v [2 r.]; *GórnRozm* F3.

W charakterystycznych połączeniach: pożyteczny barzo (48), daleko mniej, dosyc (3), dziwnie (3), mało (namniej) (8), nader, nieco (2), nieledajako (2), niemniej (3), po mału, niewymownie, tak (13); wielce (11), wielmi, więcej (2); daleko pożyteczniejszy (2); nie być nic pożyteczny (15).

Zwrot: »[co] rozumieć (a. widzieć, a. (przy)znać, a. baczyć, a. sądzić) być pożyteczne(-o), pożyteczn(iejsz)ego, rzecz pożyteczną, za pożyteczne; pożytecznym wyznawać być (a. baczyć, a. znać)« = *iudicare commodum esse* *Modrz* [szyk zmienny] (8:2:2:1;3): Támo go prołili włzyłcy. Aby im táká rádę dał/ Ktoráby im pożyteczną znał. *BierEz* F; iácz to mowie tzo tobie pożyteczno byćz znám *ForCnR* A4v; Krol ye⁸⁰ M. baczancz t.m.bicz panem chrzełczyanłkyem, y baczancz thełz pokoy y myr bycz rzecz pozytechná y slufzná, myędzy łvdzmy y panłthwy chrzełczyanłkyemy, Nyeodmowil thego połlom t.m. Czyego ymyenyem t.m.v. ye⁸⁰ K.m. szandaly *LibLeg* 7/10v; A częłtokroć łye też przygadza/ iż ci/ ná ktore náleży práwo y rząd łtánowic/ nye to vłtáwuyá/ co włłfem wobec lepłłfego ále co łobyé á łwoim pożytecznyeyłłfego być rozumeyá. *KromRozm* II b, m3; Przijmę ná fię połstawę łtáteczną/ Gdy iá baczę we włzem pożyteczną. *BielKom* E; *GliczKsiqz* A4; *WujJudConf* 84v; *RejPosWstaw* 42; [niektórzy] zacnym ołobam piłania łwe przypiluiá że ie iym zá pożyteczne być łádzá *BudNT przedm* a3, *przedm* a2; chołciaby fię y omyłił/ włzákze ielli z łzczerego fercá mowi to co Rzczyłpołpolitey rozumie być pożytecznego [quod putat reipublicae convenire]/ ono iego omylenie

godnieyŝe ieŝt odpufzczenia/ niŝ gniewu. *ModrzBaz* 65, 44; *ActReg* 40; *JanNKar* D2v; *SarnStat* 1025.

Wyrażenia: »nauka (jest) pożyteczna« [*szyk* 16:8] (24): Ieŝt wiele inŝzych iego nauk pożytecznych ku obyczaiom ludŝkim ktore tu dla krotkoŝci ŝą opufzczone. *BielŻyw* 21, 100, 103; *KłosAlg* Av; Przytem przydána ieŝt nauka czytaniá y piŝaniá ięzyka Polŝkięgo/ ku tym księgám i inŝzem pożyteczná *MurzNT kt*, 78v; *GliczKsiąŝ* N6; BARzo pożyteczná ten Pfalm w ŝobie ma náukę *LubPs* cc5v; *BibRadz* I 481; tá nauká ktorąŝ w.m. daŝ/ ieŝt dobra/ y pożytheczna *GórnDworz* Iiv, G3v; *BiałKat* 221; *KuczbKat* 35; *RejZwierc* 13v, Aaa4v; *BielSpr* b3v; *BiałKaz* D; [*ludzie uczeni*] wiele ludŝi vcŝą/ y do wŝelákich ŝpraw bárzo pożytecznymi náukámí [*utilissimis praeceptis*] zápráwuia. *ModrzBaz* 130v; *SkarŻyw* 462; *NiemObr* 39; *LatHar* +5; *WujNT* 597 marg, Aaaaaa2; *SkarKaz* 313b.

»(po)rada (jest) pożyteczna« = *consilium utile PolAnt*, *Modrz*; *consilium opportunum JanStat* [*szyk* 5:4] (9): *BierEz* F; dopufciłem iem ich ŝfaleńŝtwa vŝywać/ á náŝládowác niepotrzebney rády ŝwey gdy mey pożyteczney vŝywać niechćieli. *RejPs* 122; *KwiatKsiąŝ* G3v; Szukay ŝobie rády v wŝytkich ludzi mądrych/ á nie gardŝ rádá pożyteczná. *BudBib Tob* 4/19; *ModrzBaz* 121; *WerKaz* 276; *SarnStat* 171; *PowodPr* 72 marg; [*niektórzy poŝłowie*] z ŝercá ná vrŝedy oboŝtrzonego/ ábo z głodu ná ŝwe dobre mienie/ ábo z waŝni ná duchowne/ roŝterki ŝieia/ y dobrym pożytecznym Rzeczypoŝpol: rádom przeŝzkadzáia *SkarKazSej* 694b.

»pożyteczny pożytek« (1): Naprzod nychay tho káŝdy weŝmye przed ŝię/ á v ŝiebie pilnye vpyáftuye/ yáko wyele pożythecznych przychodnych/ tudzyeŝ znácznye záwołánych pożytkow ma wŝobye náuká. *GliczKsiąŝ* G7v.

»rzecz (jest a. była(by), a. zda(ła) ŝię (być)) pożyteczna, widzi ŝię być za pożyteczná« [*w tym: cum inf* (23); *aby, (i)ŝeby* (12), *gdyby* (2), *iŝ* (1)] = *utile Vulg; res commoda, utilitas Modrz; res utilior JanStat* [*szyk zmienny*] (91:1): Pocŝynáia ŝię rozliczne á známienite Báŝni/ [...] z ktorych moŝemy wŝiać nieiáki pożytek ku ćwiczeniu rozumu náŝzego/ y ku biegłóŝci á náuczeniu rzeczy niepoŝpolitych á pożytecznych. *BierEz* H2v, C4v; *BielŻyw* 9; wiele rzeczy vmieć á wiedzieć ieŝt pożyteczna rzecz. *GlabGad* A5; *WróbŻoŝt* K5v; A ŝnadz to [*gdy zebranie ludzi jest zgodliwe*] ieŝt rzecz pożytecznieyŝa niŝli náchłodnieyŝa roŝa ktora ŝpada na wyŝokóŝ ŝuchych gor *RejPs* 200, 60v; *ComCrac* 11v; Ian Seclucján [...] nietilko ŝam rzeczy ku zbawięniu pożyteczné piŝe/ ale teŝ i na to náložyc ŝ ŝwá wielká ŝzkodá nielituie/ gdy kto inŝzy co pożyteczne⁸⁰ napifze. *MurzHist* A4, A2, P3v; *MurzNT* 33v; *KromRozm II* v4; *Diar* 78; *GliczKsiąŝ* Mv, O3v; *KrowObr* 87; *RejWiz* 5; ISćie mi nie ieŝt pożytheczna rzecz [*non confert mihi*] przechwáŝá ŝię *BibRadz* 2.*Cor* 12/1, *Is* 48/17; *OrzRozm* Bv, T4; *BielKron* 24v, 236; á pożyteczna to ieŝt rzecz/ iŝebyŝmy káŝdego namnieyŝzego cŝáfu zámieŝzkanie za wielká ŝzkodę poczytali *KwiatKsiąŝ* L4, C2v, D4; Optimum factu ratus, Zdáŝá mu ŝte [!] rzecz być poŝiteczna. *Mącz* 352a; *OrzQuin* A2, Aav, Aa5; iednák rzecz nietylo potrzebna/ ále teŝ wielce poŝyteczna/ nietylo ziołám imioná wiedzieć/ ále teŝ byŝlá *SienLek* 195; *GórnDworz* L3v, Eev, Gg, Gg3, Kk8; *GrzepGeom* B3; wiele pożytecznych rzeczy vcŝę ŝye ŝ tego wŝpominánia ŝwiętych páńŝkich *BiałKat* 153v; Bo (iáko ŝwiadcŝy Biernat S.) zádneyby rzeczy ŝpráwiedliwŝzey/ zádney ktoraby wŝieŝŝá zacnoŝ w ŝobie miáŝá/ zádney pożytecznieyŝzey (náđ Miłóŝć) Pan od cŝłowieká byŝ niewyciágał. *KuczbKat* 265, 45, 410; *RejZwierc* 113v; *BielSpr* 57v; *WujJudConf* 187v; *Strum* I4v; zdáŝá mi ŝie rzecz nie mniey

pożyteczna/ ábychći wŷzytek poŷtepek y porządek/ włáfnie naleŷących Modlitw proŷtą orácyą podał. *StryjWjaz* C4; Bo to ná mądręgo [...] naleŷy/ áby one rzeczy/ ktore fię mu zá pożyteczne álbo zá ŷzkodliwe Rzeczypoŷpolitey być widzą [*cogitationes suas de iis rebus, que vel prosint vel obsint Reipublicae*]/ miedzy drugie podawał *ModrzBaz* 1; Byłáby teŷ rzecz bárzo pożyteczna [*perutile fuerit*]/ náleŷć do tego drogę/ áby pieniądze zá gránice niebyły wynoŷzone *ModrzBaz* 35; A wŷzákŷe łacno fię to moŷe pokázáć/ ŷeby tá rzecz y kaŷde⁸⁰ z ołobná y wŷzytkich ludzi wobec ŷpráwam byłá bárzo potrzebna/ y wielce pożyteczna [*pernecessariam ingentiumque utilitatum*]/ gdyby fię iácy trudnoŷciam łáďow/ iáko ie dŷiŷieyŷzych czáłow ŷpráwuia/ przypátrżono. *ModrzBaz* 90v, 6, [16]v, 22, 35v, 60 (19); *Oczko* 11; *Skarŷyw* 71; *StryjKron* 552; *NiemObr* 41; ten áŷŷekt [*gniew*] náď inŷze iełt gorŷzy/ ktory zwycięŷyć iełt lepŷza y pożythecznieyŷza rzecz/ niŷ vzbroyonego nieprzyiacielá. *Phil* I, O3, S, S3; *LatHar* +12v, 76, 256, 257, 592, 673; *WujNT* *Tit* 3/8; Y iełt to dobra rzecz y pożyteczna [*bonum et consultum videtur JanStat* 453]: áby Sęďzia y Podŷędek ná Rocech Ziemŷkich łámi ołobą łwá ŷiedzieli *SarnStat* 716, 4, 986, 1086; *GrabPospR* Kv, N2v [3 r.]; *SkarKazSej* 671a. Cf *Zwrot*.

»sposob (jest) pożyteczny« [*szyk* 3:1] (4): *GórnDworz* Gg3; Iełt iełtŷcze y trzeći ŷpołob ŷpowiedŷi w Koŷciele Chreŷciáńŷkim/ ácz nie wŷzyłtkim ludziom w obec potrzebny/ ále iednák bárzo pożyteczny dla tych/ ktorzy ŷumnienie máiac zwiáŷáne grzechem/ [...] niemogá łobie ráďzić łámi *WujJudConf* 84; porząďnieyŷzy/ męďrfzy/ y do zdrowia pożytecznieyŷzy/ ŷpołob wynáleŷion być niemoŷe *Oczko* 2; Ten ŷpołob modlitwy y rozmyŷłania dŷiwnie pożyteczny iełt. *LatHar* 663.

»sprawa (jest) pożyteczna« [*szyk* 5:4] (9): *BielKron* 228; *KwiatKŷiaŷ* H4v; Chryŷtus łam czynił wŷzyłtki zbáwienné á nam pożytheczne ŷpráwy *BialKat* 261, 144, 231; *BielSpr* 65v; Bo niezgrzełŷył [*Dawid*] (przećiw) tobie. A (ktemu) ŷe ŷpráwy iego pożyteczne (*marg*) Wł/ dobre (–) tobie bárzo [*et quia opera eius bona sunt tibi valde*]. *BudBib* 1.Reg 19/4; *ActReg* 108; *SarnStat* 1019.

Szeregi: »chwalebny i (a) pożyteczny« (4): A Perłowie ktorzy ŷiedzieli ná godowániu mowili weŷpołek/ then obycŷzay iełt chwalebny y pożyteczny [*laudabilis et bona est*]. *HistAl* F2v; *GórnDworz* C4; *KochCn* B3v; *SarnStat* 1019. [*Ponadto w połáczeniu szeregowym 1 r.*]

»dobry, (i (k temu), a) pożyteczny« = *bonus et utilis Modrz, Vulg; bonus et commodus, rectus et utilis Modrz; bonus et consultus JanStat* (28): Yełłfi to wdŷyęcznye przyymiełŷ/ potka ćye wrychle dáli Bog/ co lepŷŷego y pożytecznyeyłŷego. *KromRozm I* A2v; *KromRozm II* bv; Złych poŷługa w kołcyele dobra y pożyteczna yełt. *KromRozm III* D3 *marg*; *GliczKŷiaŷ* A4; *KrowObr* 216v; Mądroŷć z imieniem dŷyedzięcznym dobra iełt/ y więcey pożyteczna [*Utilior est sapientia ... et magis prodest Vulg Eccle* 7/12] pátrŷzącym ná łłóńce. *BielKron* 80v; *OrzQuin* B; Ktorego to vmyłłu dobrá/ im łá więłŷze/ im łá obŷitłze/ tym łá lepŷze/ y pożytecznieyłŷe *GórnDworz* Ii, Iiv; *KuczbKat* 410; *RejZwierc* 84v, 101v; *BielSpr* 22; *CzechRozm* 84v; [*Attilius Regulus*] áby Kártáginieńŷkim wiáre ŷtrŷzymał/ wroćił ŷię do Kártáginy/ rozumieiac to być rzecz lepŷzá y Rzeczypoŷpolitey pożytecznieyłŷzą niŷłiby niełtrzymawłŷzy ŷłowá miał wŷć ŷmierć *ModrzBaz* 22, 44, 65; *SkarJedn* 55; *Skarŷyw* A2; *NiemObr* 41; *WerKaz* 276; bo więłŷzy poŷytek przypłodku rŷáďnego/ niŷ máłłá. ácz teŷ máłło dobre/ y ktemu pożyteczne. *GostGosp* 118; *Phil* I, S4; *LatHar* 661; *WujNT* *Tit* 3/8; *SarnStat* 716; *SkarKazSej* 694b. [*Ponadto w połáczeniach szeregowych 7 r.*]

»fortunny i pożyteczny« (1): przy zączeniu rozmyślania/ vczyn krociuchną prośbę o fortune y pożyteczne odprawienie tego nabożeństwa *LatHar* 664.

»mądry a pożyteczny« (1): gdyby ktory czo powiedział mądrego á pożytecznego [*Ligurgus*] przykazał aby to młodzieńcy pilnie w swe myśli brali *BielŻyw* 27.

»mił(o) i pożyteczny (pożyteczny)« [*szyk 2:1*] (3): wyara przodkow naleznych y fachowane yednołczy wkołczyelye swyetyem bylo ławłdy panv bogu myelo y zborv krzełczyanłzkiemv pożyteczno. *LibLeg* 8/133; *KwiatKsiąż* H3; KTo się w nabożne rozczytanie męki Pánłkiey przyłtoynie wpráwi/ ten y Pánu Bogu rzecz miła/ y łobie bárzo pożyteczną vczyni. *LatHar* 256. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.*]

»naprzedniejszy a najpożyteczniejszy« (1): prosiliłmy WKM naszego MP abyś to samo, to jest co egzekucyją zowiemy, pirwej raczył naprawić jako naprzedniejsze a najpożyteczniejsze *Diar* 67.

»piękny (a. nadobny) i (a) pożyteczny« (4): *Medicina*, to iełt/ kunłt leczenia/ iełt zaprawdę ku wiedzeniu piękny/ y ku zdrowiu ciał pożyteczny *KwiatKsiąż* I4v; *RejZwierc* 17; *GórnRozm* Bv; bo iż ón [*Bóg*] rodzay ludzki miłował/ podobieństwo że y to/ co napiękniefzého/ y co napożyteczniefzého ludzie miedzy łobą máią/ rad widzi. *KochWr* 24.

»płatny (płacien) i pożyteczny (pożyteczny)« (3): *KrowObr* 45v [2 r.]; bo tak rownie płatne/ y pożyteczne będzie prawo/ iako będzie zdrow ow chory/ ktoremu lekarz lekarłtwá dáie/ á on od zbytku łtrzymać się niechce *GórnRozm* F3.

»pożyteczny i podeszny« (1): [*święty Paweł*] nas imieniem y czcią [*Boga*] tak obwięzuie. nic ná nas ciefzkiego nie kładac/ nic trudnego/ y owłzem o rzecz nam łamym bárzo pożyteczną y poćiefzną nas prołzac: ábyłmy zgodę y łpolną iedność zámilowali *SkarKazSej* 671a.

»(nie) pocziwy (a. uczciwy) i (ani) pożyteczny; nie tylko pożyteczny ale też pocziwy« (4;1): *KwiatKsiąż* H4v; *GórnDworz* L3v; *RejPos* 224v marg; Dżiwne bowiem łą nálezego narodu dowcipy: kázde nowe á nie słycháne rady/ by niewiem iáko vcziwe y pożyteczne były [*consilia ... quantumvis honesta sint et utilia*]/ przed się ie zárzuciá. *ModrzBaz* 121; *ActReg* 108. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»pomocny i pożyteczny« (2): inłzych ludzi zálugi/ á zwálzcza ludzi łwiętych/ mogą nam być/ procz vczynkow naleznych pomocne y pożyteczne. *CzechRozm* 210; *WujNT* 262.

»(i, nie, nie tyl(k)o, jako) potrzebny (potrzebny), (i (też), a, a(l)bo, ani, ale (też), tak) pożyteczny (pożyteczny)« = *utilis, necessarius Mącz* [*szyk 33:15*] (48): *Opportunus* (oportunus), *utilis, conveniens, necessarius, potrzebny, poziteczny BartBydg* 102b; *MurzNT* 76; *Diar* 71; Doktor zálę takowa perłoná yełt/ iż nye tylko tego vczy co ná tem łwyecye potrzebno á pożytecznoby było/ ále coby też y ku dułłnemu zbáwyenyu pomogło. *GliczKsiąż* N5, L8v, M2, Nv; *LubPs* A3v; *GroicPorz* A3; niełromotá iełt rzeczy potrzebney y też pożyteczney/ ktorey domá niemáłz od łásiádá prołć. *OrzRozm* T4; *Mącz* 282a; *SienLek* 195; náuki dobre/ ktore Bog zá łkarb naykołsztowniefzy ludziom ná łwiat połłal/ łą pożytheczne/ y potrzebne ku życiu/ y ozdobie nálezey *GórnDworz* G3v, Hh2, Hh2v, Kk8; *RejPos* 62, 141v; *BiałKat* 40v, 196; *KwiatOpis* A2v; *GrzegŚm* A3 marg; *HistLan* A3 žp; *KuczłKat kt*, 45; Piłal też kfiáłzki nadobne o potopie Noego dzifiefzym czałom bárzo potrzebne á pożyteczne. *RejZwierc* Aaav, 113; A což Kołciłowi pożyteczniefzého y potrzebniefzého być

może/ iáko vřtáviczna modlitwá *WujJud* 187v; *WujJudConf* 187v, 202v; *RejPosWstaw* 42; *BudNT przedm* a2v; byľaby to rzecz bárzo pożyteczna/ y do ořtrożności bárzo potrzebna [*percommodum fuerit et ad cautionem pernecessarium*] [...] áby żadnemu vrzędowi pewnego á wieczyřłtego mytá nieřtánowiono *ModrzBaz* 134, 51, 90v; *ReszPrz* 40; *KoľakSzczęřł* B3; *WujNT przedm* 3, 18, s. 267, 787; ná wřzyřłtki tráktaty/ podánia/ y zámknienia pokoio/ iáko nam pożyteczného y potrzebného [*tanquam nobis proficuos, et utiles JanSta* 885] wolnie zwoliliřmy. *SarnStat* 1105, 1146, 1155; Pożyteczny ieřł y potrzebny [*gniew*] gdy nie rządzí pánem/ to ieřł rozumem *SkarKaz* 313b; *VotSzl* E3, D2; *SkarKazSej* 696a. [*Ponadto w poľczeniach szeregowych 11 r.*]

»(po)ważny i (a) pożyteczny« [*szyk 2:1*] (3): *MurzHist* A2; Byľo w poľpolitym kořcyele krzeřciyáńłkim dľugo wyele rzeczy wáżnych y pożytecznych wmiľczyeny *KromRozm II* v4; *CzechRozm* 182v. [*Ponadto w poľczeniach szeregowych 2 r.*]

»pożyteczny a (i) prawdziwy« [*szyk 1:1*] (2): *BiałKat* 376; Naydzieřł teź w drugich [*słowach czľowieczych*] nadobną wdzięczność ozdobą y wyřłháwá/ y będzieć řie zdáć iź prawdziwe y pożytheczne. *RejZwierc* 84v. [*Ponadto w poľczeniach szeregowych 2 r.*]

»(nie tylko) pożyteczny i (a, ale i) przystojny« = *accomodus et necessarius JanStat* [*szyk 3:2*] (5): *KuczbKat* 35; ktory [*sposób wiedzienia wojny*] iź ieřł przyřłtoyny y bárzo pożyteczny tey Rzeczypoľpolitey [*quae cum apta sit et percommoda huic reipublicae*]/ nigdy od wojny nieodpoczywáiącey/ dźiwna rzecz/ dla czego odrzucon. *ModrzBaz* 120v; *LatHar* 664; *SarnStat* 886; *GrabPospR* N2v. [*Ponadto w poľczeniach szeregowych 3 r.*]

»(albo) rozkoszny i (albo) pożyteczny« (2): Ktoryź tey żywot może być/ albo roľkořłznieyřly albo pożytecznieyřly/ iedno vřtawicźnie czytáć/ áľbo piřáć *KwiatKsiąź* H; *LatHar* 76.

»sľuszny i pożyteczny« [*szyk 4:1*] (5): *LibLeg* 7/10v; *ZapWar* 1545 nr 2646; *Diar* 78; Pořtánawiamy/ áby nápotym áľienáci żadné wáżné nie byľy/ ktorychby w Práwięch y Przywileiach przyczyn y kondicy řľuřłznych/ y onému kořćioľowi pożytecznych/ *probabiliter, specificé, et autenticé* wyráżonych y opiřánych nie byľo *SarnStat* 182 [*idem*] 210. [*Ponadto w poľczeniach szeregowych 4 r.*]

»pożyteczny, (a) sprawiedliwy« [*szyk 1:1*] (2): Zdáľá řię tey sľuřłzna rzecz być/ áby iedn iáko głowá wřzyřłtkiem drugiem czľonkom/ coby byľo napożytecznieyřłzego á nařprawiedliwřłzego [*commodissimum iustissimumque*] czynić roľkázowaľ *ModrzBaz* 24v; *SkarKazSej* 698b. [*Ponadto w poľczeniach szeregowych 4 r.*]

»wyborny i pożyteczny« (1): To řłcześnieľy ná řwiećie co řię mądrze rządzí/ Y wedľug řľprawiedliwey wagi rzeczy řáđzi. Náđ co ná řwiećie niemáľł nic wybornieyřłzego/ Tu y po řmierći czľłeku pożytecznieyřłzego. *KoľakCath* C3.

»zacny i (a) pożyteczny« (5): Wřzakoź tey y řam rozum dokazuie czľowieczy/ iź Licźba ieřł nauka barzo zacna y pożyteczna. *KľosAlg* Av; [*Luter piřze, że msza*] myędy wřřlyřłtkyemi inemi báľwochwáľřłtwy papyeřkyemi zá nazacnyeyřłłe y napożytecznyeyřłłe myaná byľá. *KromRozm I* G3v; *BibRadz* I 481; *Oczko* 1v; *Phil* M2. [*Ponadto w poľczeniu szeregowym 1 r.*]

»(i, nie) pożyteczny i (a, ani) zbawienny« [*szyk 3:2*] (5): wáľnie mi řie zdáľo Wielmoźności W.M. Pánie te řľwá pracá/ áćz máľá/ áľe y zbáwienná y kořćioľowi řľwiętemu pożyteczná/ oddáć á przypířáć. *LubPs* A2v; *BiałKat* 261; *NiemObr* 39, 116; [*Pan*] woľá twoię ku rzeczom niebieřłkim rozmáicie

pobudza y náklánia: pámięć twą rzeczámí pożytecznymi y zbáwiennymi nápełnia y zábawia. *LatHar* 673. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»zdrowy (zdrow) i (a) pożyteczny (pożyteczen)« [*szyk 5:2*] (7): A tego vwiarowania tak będą moc dołtąpić/ iefliże lię łatwie każdy łnich karać y napominać da/ która rzecz w kazdych lećiech/ łprawach/ y vrzędach zdrowa y pożyteczna iefł. *KwiatKsiąż* D4, G3v; *GórnDworz* Gg; iż tho nam iefł pożyteczno y zdrowo co sie Bogu podoba żeby ták było/ á nie to co sie nam zda ináčzey. *KuczbKat* 435; *WujNT* 728; áby ten pokóy zá pożytecznémi y zdrowémi pośrzodki [*mediis salutaribus JanStat* 842] vmocnion y pomnożon był łczęśliwym rozmnożeniem. *SarnStat* 1067; *CiekPotr* 4. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»znaczny i pożyteczny« (1): łłuzbá Kápłáńłka/ w nędzy y w niedołtátku/ znáčzna być y pożyteczna Ołtarzowi może. Ale Krol w nędzy á w niedołtátku/ pożytecznym Krolem Ołtarzowi żadną miarą być niemoże *OrzRozm* Nv.

αα. *W funkcji rzeczownika:* »pożyteczne« [*w tym: czyje (G sb) (5)*] = *pożytek, coś użytecznego (16)*: WM pośłom ich do wszytkiego pożytecznego RP, a zwłaszcza ku zatrzymaniu w cale przywilejow, wolności a swobod naszych pomagać z władzej swej senatorskiej raczycie. *DiarDop* 114; Podźmy ná gorę/ bo łnadź tám naydziemy nieco pożytecznego. *HistRzym* 78v; V poćciwego tho iefł wielkie fełtum/ Mijác vtile á łzukác honełtum. Prze pożyteczne/ thák łmákuie łwiatek/ Mijamy łławne/ nazacnieyfy kwiatek. *RejZwierc* 220, 65v; *Phil* S5.

W połączeniach szeregowych (2): A oyego myłółczy dobre pothczywe gy pożyteczne gy thakyełz krolełthw a panłthw yego myłółczy nyemnyey łfyą stharamy yedno yako o náłze włáłzne *MetrKor* 38/501, 38/287.

W przeciwstawieniach: »pożyteczne ... poćciwe (5), szkoda« (6): my dalibog podamy WM taki [*reces*], jako nie będzie obraźliwy nikomu, który będzie więcej potciwe miłował aniź pożyteczne. *DiarDop* 119; *GórnDworz* Ee3; Bo á zacźze łtanie pożyteczne byś go nawięcey názbierał/ iefli poćciwego nie będzie/ iefli v ludzi ohydzon á zelzon będziełz/ iefli łławy nie będzie? *RejZwierc* 65v, 65v [2 r.], Bbbv.

Szeregi: »dobre a (i) pożyteczne« (2): *KromRozm I* L2v; Mniemam, że dla dobrego y pożytecznego Domu iego, tę pracę y kłopoty podiał. *CiekPotr* 83; [o tym zawždy myślić chcę, abym to czyniēł, co by beł z dobrym a pożytecznym R.P. *DiarPos* 151].

»pocziwe i pożyteczne« (1): [*dworzanin będzie mógl*] pánu to pokazác iáko wiele pocźciwego/ y pożytecznego vrość może iemu/ y poddánym iego/ ze łprawiedliwości ze łzczodroblivości/ z wielkiego łercá/ [...] á ná drugą łtronę/ iáko wiele zelzywości/ y łzkody z niełprawiedliwości/ z łákomłthwá/ z nıkczemności/ [...] y z inych łzkárádych przywar przychodzi. *GórnDworz* Ee3. [*Ponadto w przeciwstawieniach 5 r.*]

»pożyteczne albo potrzebne« (1): Włzelkie łłowo plugáwe z vłt wáłzych mech nie wychodzi/ ále iesli iákie dobre ku zbudowáníu potrzeby (*marg*) Al. pożytku/ to iefł pożyteczne^{mu}/ ál. potrzebnemu. (–) [*ad aedificationem usus*] áby dáło wdzięczność słyszácym. *BudNT Eph* 4/29.

α. *O osobach (130)*: V Woiewody mądrego/ W woylźcze niemáłz nic zbytniego. Koźdemućiem vrząd naydzie/ Iź wźdy pożyteczen będzie. *BierEz* S2, M4v; Sąć bárzo pożyteczni kołcyółowi

kácerze/ yáko piífse S. Auguftyń/ [...] iż cyelefne ku ffukányu/ á duchowne práwe krzełciány ku obyáwyenyu prawdy pobudzáyą. *KromRozm I* L2, L2v; *GliczKsiąż* K5, O2; káždy Pátryey fwey y bliźniemu fwoiemu wedle dárú Bożego powinien być pożyteczen *GroicPorz* A3v; *RejWiz* 90v; *Leop Sap* 4/3; Moc źemie ieft w ręka [!] páńfkich/ który potrzebnie ná niey wzbudza człowieká pożyteczne⁸⁰ *BibRadz Eccli* 10/4; *OrzRozm* F3v, Nv [2 r.]; *BielKron* 120, 134v, 195, 237, 238v, 272v, 415v; *KwiatKsiąż* K3; Arcades imitari, Ynym być pożytecznieyłym niżli łam łobie. *Mącz* 14b, 133a, 510c; *KuczbKat* 210, 311 [2 r.]; A ták gdy [...] bełpiecznieyłzą myłł w łobie połtánowifz/ [...] y myłłi łobie nie sfráfuiefz/ y Rzeczypołpolitey y rzeczám łwoim iáko ie małz łtánowifz/ wnełł pożytecznieyłym będziefz *RejZwierc* 86, 235; *BielSpr* 34; *RejPosWstaw* [21²]v; *BudBib Iob* 22/2, *Eccli* 10/4; *MycPrz I* B3v, B4 [2 r.], II C2v, C4, C4v; *Strum* R2; *CzechRozm* 73, 76, 76v, 265; Zna was Rzeczpołpolita pożyteczne łobie/ Zá co chwałá ná niebie wieczny Boże łobie. *PaprpPan* V2, Y2v; łzkolny łtan ieft nacudnieyłzy y rzeczám ludzkim naypożytecznieyłzy/ który nam ták wiele miłtrzew dobrych náuk łpłódzifł *ModrzBaz* 130v, 43v, 47 [2 r.], 48v, 130v; *SkarJedn* A6v; *Calag* 369b; był ieden gołpódarz kościelny/ ábo Oekonom ná imię Theophilus/ dobrego żywotá/ y bárzo pożyteczny łpráwcá rzeczý kościelnych *SkarŻyw* 171, 86, 134, 171, 250, 292, 312; *Paprup* Bv, B3v [2 r.], C4, E2v, E3 [2 r.], L4; *ActReg* 22; *Calep* 856a, [865]b; Vrzędniká pożytecznego y pilnego Pan Reuizor páńłki pozna/ gdy wyiedźie w pole przed źniwy *GostGosp* 20, 32; *OrzJan* 132; *WujNT Act* 18 arg; *SarnStat* 178, 922; Máłoby nam Chryłtus był pożyteczny/ gdyby obiáwiony nam nie był. *SkarKaz* 513a; Chcełz mi pożytecznieyłym byđz, niżlim ia łobie Sámemu ieft. *CiekPotr* 47; [TerentMatKęł Q6v; *CorfusDocum* 1563 nr 117; tę rolę łamy pożytecznemu [kmiociowi] albo ná rzecz łospolitá obróciemy. *DokumPłock* 1566 nr 665].

pożyteczny do czego (5): *GliczKsiąż* N4v; łudźie vczeni [...] niepomáłu teź pożyteczni łą do wodźenia [!] woyny/ y otrzymánia zwycięłtwá. *ModrzBaz* 130v, 12, 116; *SkarŻyw* 518.

pożyteczny dla czego (1): Ten Mułthafa okrom tego ze Turczyn moraliter bárzo mi się łodobał [...] y moźe náń byđz dla rozmaitych łrestrog bárzo pożyteczny *ActReg* 69.

pożyteczny ku czemu (1): Márká wźiáwłzy łprzyłowadz z łobą: bo mi ieft pożyteczny ku łołłudze (marg) w łołłudze. N.L. (–). *WujNT 2.Tim* 4/11.

pożyteczny (pożyteczen) czym (8): *PatKaz III* 149; iż łie dla thego vczył/ áby łwá náuká pożytecznem łie łłtał *GliczKsiąż* O; *SienLek* a4; *CzechRozm* 78v; A iż łudźie vczeni nietylko żywi/ ále teź y vmárli/ piłmem ło łobie łołławionym/ pożyteczni łą y Rzeczámpołpolitem/ y wierze łwiętey/ łwiádczą ło łudźi vczonych łoty *ModrzBaz* 130v, 133v; *WerGość* 204; Ale y łłowy moźe człowiek pożyteczen byđz drugiemu/ kiedy mu w iego łotrzebie łoráđzi *KochCn* B4v.

pożyteczen ná czym (1): Márká weźmi y łprzyłwedź z łobą: bo mi iełth pożyteczen ná łołłudze. *Leop 2.Tim* 4/11.

pożyteczny w czym (9): *SeklKat* Z3; *GliczKsiąż* N5v; Tedy Iudás łniemáiąc ie łprawdiwie w wielu rzeczách być pożytheczne obiecał im łokoy *Leop 2.Mach* 12/12; *BibRadz 2.Mach* 12/12; *RejPos* 264v; *BudBib 2.Mach* 12/12; Bolełlaw włtidliwi łotem łanowál atz łel nie łortunnem w łpráwach Ricerłkich/ ale bárzo łozitecznem w łapomogániu Krolełłwa tego ná wielkie łwolnołci *PaprpPan* B3, L4; *WujNT* 741 marg.

W połączeniach szeregowych (3): Iáko tento Bolesław był Krol práwy/ dobry/ fpráwiedliwy/ a Rzeczypospolitey pożyteczny/ Czytay Kroniki Marćiná Wolfkie⁸⁰. *ModrzBaz* [16] *marg*, 116; *Phil* D2.

W przeciwstawieniach: »pożyteczny... niepożyteczny (3), niczemny« (4): ku fpráwye yákyey á wrzędu ma go [ojciec syna] przywyeść/ áby był wzdám pożytecznym/ á nye niczemnym brzemyenyem żyemye człowyekyem. *GliczKsiąż* O2v; Profzę cię o mego fyná/ [...] Onezymá. Niekiedy tobie niepożyteczne⁸⁰/ lecz teraz (y) tobie y mnie dobrze pożytecznego. *BudNT Phil* 1/11; *ModrzBaz* 133v; *SarnStat* 336; [*DokumPłock* 1566 nr 665].

W porównaniach (2): A Ią tácy zacni á poćciwi ludzie iáko słońce wżem pożyteczni/ ktore wżytki y ofwieca/ y ogrzewa *RejZwierc* 100v. Cf *Przysłowie*.

W charakterystycznych połączeniach: pożyteczny człowiek (4), kaznodzieja, krol (3), pan (7), służa (3), sprawca, syn ojczyzny, szafarz, urzędnik; pożyteczny barzo (5), dobrze, mało (mniej) (2), nie po mału, niewiele, tak (2), wielce, więcej (2).

Przysłowie: przyjaciel iednány/ Właśnie ták pożyteczny iáko Wilk chowány. *PapPan* Hh.

Zwrot: »((nie) tylko (jedno) a. sam, a. jedno) sobie być pożyteczny« = *prodesse sibi PolAnt* [*szyk zmienny*] (10): to yeft czlouyek nalepży ktory nyetelko fam soby fwą cznotą yeft pozytechen aley ynřzym drogą knyey ukazuye *PatKaz III* 149; *SeklKat* X3v; *GliczKsiąż* K5; *BielKron* 141; Iuż będziesz y sobie y wielu innym pożyteczny. *RejZwierc* 141v, 22, [28³]v, 102; *RejPosWstaw* [41⁴]v; *BudBib Iob* 22/2.

Szeregi: »(ani) dobry a (i, ani) pożyteczny« (4): *RejZwierc* [28³]v, 102; Thákowym tedy vmyłtem y przedsięwzięćim będąc vzbroideni/ Obywáthele áby wżytki *cafus pro dignitate et libertate faluteque patriae* mile znošili/ zá dobre y pożyteczne fyny Oyczyzny fwey/ máią być słuźnie miani *Phil* B2; Poniewař áni sobie fámemu Dóbr iešteš, áni komu drugiemu Chceřz, chociaaybyš mogł byđz pożyteczny, Przepadń ze wżyřtkim w vpadek wieczny. *CiekPotr* 25. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»godny, (i) pożyteczny« [*szyk 3:1*] (4): *BielKron* 234v, 235v; A Miftrz będzie wybiéran muž więcej pożyteczny y godny [*vir magis utilis et idoneus JanStat* 878]/ wedle reguły/ zakonowéy y vřtaw *SarnStat* 1099; *SkarKaz* 83a. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»(nie) pożyteczny (pożytechen) i (ani) pomocny (pomocen)« (2): Wřzyřcy fię zawnřtydáią zá lud ktory im nic nie mogł być pożytechen áni pomocen/ y řadnego pożytku nie przynolił [*non proderunt eis: nec ad auxilium, nec ad faciendum utilitatem*] *BibRadz Is* 30/5; *LatHar* 14.

»potrzebny i pożyteczny« (1): pan bacząc Prokuratorá godnego/ z łáfki mu vdzyeli řfátę/ konyá/ y co infęgo/ [...] dořtawa thego káždy rzecznik á Prokurator prze řwą godnořć/ á řtego iř yeft pánu řwemu potrzebny y pożyteczny. *GliczKsiąż* N4.

β. *O lekach i zabięgach medycznych; utilis Mącz* (86) : Teř to zelię [!] ieřt pożyteczne řłutzone wřzyřtko weřpołek/ to ieřt owotz iego z zielem á zotztem *FalZioł* I 6c; Ta wodka pożyteczna ieřt brać ią w lekarřtwa gdi máią przyprawiać na iakie zařtanowienie albo na zawarćie. *FalZioł* II 11d; Wodka barzo pożyteczna Ludziom řłhłuczonym/ z wyřoka vpadřym/ albo brzemię dzwigaięcz: vrazonym. *FalZioł* II 18b; Zołć morzkiego Niedzwiadka miedzy inemi řořćiami ieřth pożytecznieyřza: wřzyřtkich

zwierząt. *FalZioł* IV 39c, I 26d, 36c, 114d, II 18d, III 26a (17); mogą być niektorzy/ gdy nápádną ná to piłmo/ iż ná zdrowie wípomioną/ á łatwiey pomocy y pożyteczney nieodrzucą/ á przetoż prze ty/ połpolicie prošte á pożyteczne Wípomagánia thu wypilżę/ ktore nam mądry ludzie oštáwili *SienLek* 14v, 73, 85v, T[tt]v; *Oczko* 2v; Iesliby też kogo [to czytanie] vrážáło/ proszę dla Bogá/ niech zá złe niema/ iż prawdy [...] nie ochylam. [...] Więc ktemu/ w desperáckich wrzodách ábo ránách/ żaden plałtr iedno ten ktory káfa/ nie bywa pożyteczny. *PowodPr* 85.

pożyteczny do czego (3): wody żadnéy ciepłéy niemálz/ któraby niemiałá w łobie do léczenia iákiéy włafności: á im wiécéy odmian/ á od profłéy wody różności/ tym iest do wiécéy chorób pożyteczną. *Oczko* 10, 8v, 10v.

pożyteczny czemu [= *choremu organowi*] (9): wiele iest rzeczy przyrodzenia gorącego/ á wszakofz tego wczynku przy nich nie małz/ tho iest iż nie łá pożyteczne człómkom człowieczém w lekarztwie tak znamienicie iako ty namienione. *FalZioł* *8; Iest tha wodka oczóm barzo pożyteczna *FalZioł* II 20a, III 18c, 42d, IV 24d, V 35v; *GlabGad* H3v; Máćicy Cieplice barzo pożyteczné. *Oczko* [42], 14v.

pożyteczny czemu [= *na co*] (4): Zołtey niemocy y innym chorobám Wątrobnym/ bárzo pożyteczny plałtr: weźmi náśienia koźiorożcowego tártego/ zmiełzay z mąką ięczmienną *SienLek* 90, 161v; á ztych wód [...] coś tákiego wípływa/ [...] rzecz tłufta/ á kroftóm/ świerzbołm/ párchóm/ guzóm/ y infzém zwierzchownym rzeczám bárzo pożyteczná: rópa támci ludzie zowiá *Oczko* 17v, 21v.

pożyteczny k(u) czemu (11): ludziem ktorzy miewaiá gorące febry, Lactuka gim będzie dobra á pożyteczna ku iedzeniu z ocztem. *FalZioł* I 74b; A kiedy [gębka] będzie łpalona z oliwą/ tedy będzie pożyteczna ku leczeniu one^{go} ktori krwią pluie. *FalZioł* IV 59c; then trunek iest barzo pożyteczny ku pořileniu fercza/ y ku obronie iego dla iadu *FalZioł* V 70v, I 34a, 54c, 116a, V 82v; Wiele iest ludzi ktorzy stáwiáią báńki ná rozmaitych człómkach/ niewiedząc kcżemu łá pożyteczne. *Goski* *2; *SienLek* 92v. Cf »ku lekarstwom pożyteczny«.

pożyteczny naprzeciwko czemu (5): z Liłthkow Grzybienionych może być firop pożytheczny naprzeciwko ciężkím gorączkam y naprzeciwko zapaleniu wątrobnemu *FalZioł* I 92a, I 4d, 5b, 115d, V 58.

pożyteczny na co (13): To ziele [...]/ gdy ielzcze iest zielone/ tedy iest ná wiele rzeczy pożyteczne/ ale gdi iuz łuche nikczemu fię niegodzi. *FalZioł* I 78d; oleiek dla boláczek morowych, y ná infze niemocy barzo pożyteczny. *FalZioł* II 23, I 2a, 68d, II 3d, 9b, 20b, IV 52c, d; *SienLek* 52v, 123v, 181, 185v.

pożyteczny w czym (2): Piłuly barzo dobre: człowieka vwefelaiáczce. Y też w infzych rzeczách łá pożyteczne. *FalZioł* V 105v, IV 40d.

W połączeniu szeregowym (1): Wypilálišmy tu niektore lekarztwa: Mamkam w tym niedořtatecznym barzo potrzebne/ pożyteczne/ y ku vleczeniu łkuteczne. *FalZioł* V 36v.

W przeciwstawieniach: »jest pożyteczny ... nie godzi się, szkodzi« (2): Oczet kolerikom/ y ludziom krewnym iest pożyteczny, Flegmatikom łzkodzi *FalZioł* I 18d, II 23.

W charakterystycznych połączeniach: *pożyteczny barzo* (18), *mało* (2), *tak* (2), *więcej*, *znamienicie*.
Przysłowie: Początkowi zábiegay/ bo pozdne lekárstwo nie thák pożyteczne. *RejZwierc* 80.

Wyrażenia: »lekarstwo (jest) pożyteczne; ku lekarstwom, na lekarstwo, w lekarstwie pożyteczne (pożyteczny, napożyteczniejszy)« [szyk 11:1] (7;2:2:1): Na lekarztwa tak popioł y też ług bywa pożytečen. *FalZioł* IV 52d, *8, I 113d, 116b, II 1b, III 12d, V 36v; Fel ad multa medicamenta utile, Zołć yeft ku wielu lekarftwom pożyteczna. *Mącz* 511a; Lekárftwo ná koźde ośzálenie/ bárzo pożyteczne. Weźmi głowic mákowych białego máku moźeli być/ trochę niedoźrzáłych *SienLek* 52v, 39v, 123v; *RejZwierc* 80.

»rzecz pożyteczna« [w tym: cum inf (3)] [szyk 3:1] (4): W Ręku nofić nieczo wonnego ieft rzecz pożyteczna *FalZioł* V 63, V 25v, 35; té [guzy twarde, miejsca spuchłe a naciekle] błotem iáko rzeczą pożyteczną/ okładáć fyę godzi *Oczko* 17.

Szeregi: »dobry i pożyteczny« [szyk 3:1] (4): ma być kniemu [chmielowi] przymieszano trochę dragantu albo trochę małtiki albo śpiki/ ábowiem ty rzeczy oddaláią iadowitołć od chmiela/ á czynią gi bárzo dobrym y pożytecznym *FalZioł* I 72c, I 74b, III 18c, V 25v.

»pożyteczny a pomocny« (1): iż ie [cieplice] dał Bog ták pożyteczné á zdrowiu ludzkiemu pomocné/ że żadne lékarftwo śnac od ludzi czynioné/ pewnym/ chorobam/ prędfzym á beśpiecznieyfzym rátkiem być niemoże *Oczko* 1v.

a. *Przynoszący zysk; pecuniosus, quaestuosus Mącz* (9) : Mángowie kupcy [...] v Turkow kupią niewolniki/ náwiążą ich ná ieden łáncuch piędziefiáť albo łześcdfiefiáť/ wśákże łtego dáią dziefięcinę Cełářzowi/ á tho ieft v nich napożytecznieyfza kupia. *BielKron* 261v; A łtey zgody nie tylko oyczyzny bronili/ ále ieźcže więcey przyczyniáli/ y porty álbo śklády pożyteczne nad morzem z dziełáli. *BielKron* 339v, 430; Pecuniosae artes, Nauki pieniężne/ poźiteczne. *Mącz* 286b; Ia do tych należę Co [majq] máło y nic: ná co łerdecznie boleię. W prawdźie vdałemci śię do rzemiełá, iáko Bárzo pożytecznego, ták niemniey pewnego. Zołnierzem być, łzczere to báłámuctwo. *CiekPotr* 64.

Szeregi: »dobry a pożyteczny« (1): Nye źáłuye [kupiec] prace áni dálekiefy drogi/ by tylko kupią dobrą á pożyteczną odzierzał. *GliczKsiqż* M.

»znamienity a pożyteczny« (1): Ieft tá źiemiá bárzo rybna/ portow kupieckich/ śkláďow ma dofyć źnámienitych á pożytecznych *BielKron* 292v.

»zyskowny, (i) pożyteczny« (2): Quaestuosus, Zyskowny/ poźiteczny/ wiele poźitków przinofzący. *Mącz* 336c; Bo tá [łaska boża] ieft iáko rzemiełło zyłkowne/ y bárzo pożyteczne: rzemiełło vmieć/ á rzemiełłem nie robić/ vbołtwá y głodu ieft przyczyną. *SkarŻyw* 26.

2. *Urodzajny; obfitujący w bogactwa naturalne; fructifer, fructuosus, frugifer Mącz* (10) : Szkocia [...] źiemiá ieft bárzo pożyteczna/ ma złotho/ łrebro/ żywe łrebro/ źelázo/ mośiáć *BielKron* 277; Holándria [!] źiemiá Cełářłka/ od pułnocy ma morze y ošťátek Renu/ ma rołkołzne y pożyteczne wyłpy/ włzytko ma w łobie. *BielKron* 285v; [Gotlandia] vrodźáiem/ byđłem miody/ y innemi rzecźámi dobrze łtoi. Rzeki/ láfy wśędy wielkie á pożyteczne/ kupi pełná *BielKron* 293, 288; Fructuosus, Poźiteczny/ Vrodźáyny. *Mącz* 138a; Polycarpus, multi fructus, Poźiteczny/ wielkopoźiteczny. *Mącz* 308d, 138a [2 r.].

pożyteczny w co (1): Homel źiemiá ieft pożyteczna w vrodzay y w miody/ tákiefz w kołmáty thowar [tj. w zwierźęta] *BielKron* 431.

W charakterystycznych połączeniach: pożyteczny barzo, wielko.

Synonimy: 1. dobry, korzystny, płatny, pomocny, przygodny; a. zyskowy; 2. płodny, rodzajny, urodzajny.

Cf **NIEPOŻYTECZNY, POŻYTKOWY, WIELKOPOŻYTECZNY**

LW